

POLICY PAPER

Přinese evropská Zelená dohoda strukturální změny?

Lucie Vinařská

- **Evropská unie se nyní se svou snahou učinit z Evropy první klimaticky neutrální kontinent stává globálním lídrem v boji proti změně klimatu. Jedná se o hlavní cíl Zelené dohody pro Evropu, nové strategie představené Evropskou komisí v prosinci 2019.**
- **Zatímco se Evropská unie a zbytek světového společenství mobilizují, změna klimatu a postupná degradace životního prostředí dosahují bezprecedentních mezí a představují existenciální hrozbu pro celý svět. Změna klimatu je ze své povahy přeshraničním problémem, který vyžaduje koordinovanou akci.**
- **Tento ambiciózní plán byl představen v době tzv. „zeleného boumu“, kdy otázky životního prostředí patřily mezi hlavní politické priority. Dokáže v současné době tato dohoda přinést strukturální změny?**

Úvod

Otázky týkající se životního prostředí jsou nyní, více než kdy jindy, v centru globální pozornosti. S ohledem na tuto skutečnost přijala v prosinci 2019 nově zřízená Evropská komise, pod vedením Ursuly von der Leyen, nový balíček známý jako Zelená dohoda pro Evropu. Cílem této nové strategie je dekarbonizovat Evropu do roku 2050 a současně zajistit udržitelný růst hospodářství EU.

Aby se tak skutečně stalo, Zelená dohoda poskytuje plán několika opatření na podporu efektivního využívání zdrojů prostřednictvím přechodu na čisté oběhové hospodářství, zmírnění změny klimatu, zabránění ztrátě biologické rozmanitosti a snížení znečištění. S jistotou se dá proto očekávat, že dosažení výše uvedeného cíle bude vyžadovat opatření ve všech odvětvích evropského hospodářství, jako je zemědělství, energetika, doprava či průmysl. Tato opatření, mimo jiné, zahrnují revizi zemědělských strategií, novou strategii pro větrnou energii na moři nebo revizi zdanění emisí z vozidel. Právě tento široký záběr by tudíž mohl znamenat očekávané strukturální změny.

Zdroj: Evropská komise, "The European Green Deal", 11.12.2019,
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf.

EU jako globální lídr v oblasti klimatu

Zelená dohoda byla představena krátce poté, co Evropský parlament vyhlásil stav „klimatické a environmentální nouze“. ¹ V tomto kontextu se ozývaly hlasy napříč politickým spektrem varující před tzv. greenwashingem, ² označující nový plán pouze za rétorické cvičení. ³ Komise však trvá na tom, že její práce se řídí poptávkou veřejnosti po opatřeních v oblasti změny klimatu ⁴ a nepopíratelnými vědeckými fakty. ⁵

Evropská unie již delší dobu patří mezi přední aktéry v oblasti snižování emisí skleníkových plynů. Není náhodou, že zmíněný stav klimatické nouze byl vyhlášen těsně před jednáním COP25 v Madridu v prosinci 2019. Vyhlášení celoevropské klimatické nouze lze proto považovat za symbolický krok a jasný politický signál ostatním zemím včetně USA, které naopak v té samé době potvrdily odstoupení od Pařížské dohody.

Zelená dohoda rovněž zajistí kompatibilitu s Agendou 2030 a cíli udržitelného rozvoje OSN. V souladu s příslibem „Nenechat nikoho pozadu“, je jejím úkolem zajistit, aby bylo naplňování všech cílů spravedlivé a inkluzivní pro všechny zúčastněné subjekty.

Jaké jsou další kroky?

Jak bylo uvedeno výše, Zelená dohoda představuje rámec pro další opatření, která ale musí projít běžnými legislativními procesy EU. Jakkoli se může přijetí těchto opatření zdát jednoduché, zvláště s ohledem na vyhlášení

klimatického stavu nouze, nadcházející roky budou plná náročných politických vyjednávání, jelikož pro některé členské státy, včetně České republiky nebo Polska, bude obtížné navrženým cílům dostat.

Jak Ursula von der Leyen slíbila, Komise během prvních 100 dní svého působení předložila návrh Evropského klimatického zákona, který zakotvuje cíl uhlíkové neutrality do právních předpisů EU. Klimatický zákon přináší formou nařízení nástroje k posuzování naplňování cílů a zmocňuje Komisi k vydávání doporučení členským státům, po kterých může také vyžadovat vypracování a provádění adaptačních strategií s cílem posílit odolnost a snížit zranitelnost vůči dopadům změn klimatu. Zákon dále navrhuje prozkoumat možnosti určení nového, vyššího cíle do roku 2030, kterým by mělo být snížení emisí o 50-55 % ve srovnání s rokem 1990. ⁶

V zájmu spolupráce s občany a občanskými sdruženími zahájila Komise veřejné konzultace, ⁷ které budou probíhat do května 2020. Jejich výstupem má být Evropský pakt o změně klimatu, který zvýší povědomí o změně klimatu a povzbudí subjekty (jednotlivce i organizace), aby se zavázaly ke konkrétním krokům.

Je velice pravděpodobné, že některá z plánovaných opatření, která mají být zavedena v tomto roce, jako je např. strategie „Farm to Fork“ (Z vidlí na vidličku) nebo strategie pro biologickou rozmanitost, budou představena se zpožděním kvůli současné pandemii koronaviru.

¹ The Guardian, „EU parliament declares climate emergency“, 28.11.2019
<https://www.theguardian.com/world/2019/nov/28/eu-parliament-declares-climate-emergency> .

² *dezinformace šířená organizací za účelem prezentovat environmentálně zodpovědný veřejný obraz sebe sama*

³ The Guardian, „EU Green Deal greenwashing“, 7.2.2020,
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/feb/07/eu-green-deal-greenwash-ursula-von-der-leyen-climate> .

⁴ *Podle průzkumu Eurobarometru 94 % občanů EU uvedlo, že ochrana životního prostředí je pro ně důležitá a 91 % uvedlo, že změna klimatu je v EU vážným problémem. Více zde:*

<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getSurveydetail/instruments/special/surveyky/2257>.

⁵ European Commission Presscorner, „European Green Deal“, 11.12.2019
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/e%20n/ip_19_6691 .

⁶ European Commission, „A proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law)“, 4.3.2020,
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/commission-proposal-regulation-european-climate-law-march-2020_en.pdf .

⁷ Veřejné konzultace můžete najít zde:
<https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12219-European-Climate-Pact/public-consultation>.

Jaká je realita?

Podle Evropské agentury pro životní prostředí (EEA) se životní prostředí v Evropě nyní nachází v „bodě zlomu“, což pro EU představuje poslední omezenou příležitost jednat a zmírnit tak dopady změn klimatu.⁸ K odvrácení špatného scénáře je proto nutné, aby globální emise CO² začaly klesat mnohem dříve, než v roce 2030.⁹

Od roku 1990 do roku 2018 emise EU klesly o 23 %, zatímco HDP vzrostlo o 61 %. Kromě toho EU nedávno prokázala jasné odhodlání schválením zákazu některých jednorázových plastů, zavedením přísnějších emisních norem pro vozidla a schválením zákazu používání fluorovaných plynů u některých typů spotřebičů.

I přes tyto úspěchy EU je Zelená dohoda často kritizována pro přílišnou ambicióznost; někteří tvrdí, že je technicky neuskutečnitelná či příliš nákladná. Investiční plán Zelené dohody, který byl představen v lednu 2020, ve skutečnosti vyžaduje mobilizaci investic v celkové výši 1 bilion EUR v průběhu příštích 10 let. Podle ekonomického think-tanku Bruegel by to představovalo jen třetinu nutných investičních potřeb; v konečném důsledku budou muset většinu evropské „zelené investiční mezery“ zaplnit národní vlády a soukromý sektor.¹⁰

Největší otazník však dosud představuje celosvětové vypuknutí pandemie koronaviru. Zatímco se zdá, že náhlé přeorientování z klimatické krize na zdravotní krizi zabralo všechny potřebné kapacity, některé vlády i soukromý sektor volají po tom, aby byla zelená opatření základním kamenem budoucího „komplexního plánu obnovy“.¹¹

⁸ The European Environmental Agency, „The European Environment – state and outlook 2020, 4.12.2020, <https://www.eea.europa.eu/publications/soer-2020-executive-summary> .

⁹ IPCC, „Summary for Policymakers, Global Warming of 1.5°C“, 2018, https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/05/SR15_SPM_version_report_LR.pdf.

¹⁰ Bruegel, „A trillion reasons to scrutinise the Green Deal“, 15.1.2020, <https://www.bruegel.org/2020/01/a-trillion-reasons-to-scrutinise-the-green-deal-investment-plan/> .

¹¹ Euractiv, „EU leaders back green transition in pandemic recovery plan“, 27.3.2020,

Zelená dohoda pro Evropu a Česká republika

Přestože výchozí pozice země z hlediska závislosti na uhlíkově náročných odvětvích (uhelná energetika, automobilový průmysl) není zcela příznivá, připojila se Česká republika v prosinci 2019 k ostatním členským státům a Zelenou dohodu pro Evropu podpořila.

Když však přišlo na symbolické lámání chleba, předseda vlády Andrej Babiš prohlásil, že bychom měli nyní „zapomenout na Zelenou dohodu a zaměřit se na koronavirus“¹². S podobným prohlášením vystoupil i ministr průmyslu a dopravy Karel Havlíček: „Vratme se všichni zpátky na zem a opusťme představy, které stejně nebyly naplnitelné (...)“¹³, což odhalilo přetrvávající skeptický postoj české vlády vůči iniciativám v oblasti změn klimatu.

Polsko rovněž stojí stranou společné evropské cesty k vyšším ambicím v klimatické politice a oficiálně uvádí, že klimatické neutrality dosáhne „svým vlastním tempem“. Polská výjimka se odvíjí od hospodářské struktury a energetického mixu země. Komise však slíbila, že tam, kde to je nejvíce potřeba, by měl Fond spravedlivé transformace pomoci s restrukturalizací uhelných regionů a s přechodem na obnovitelné zdroje energie částkou 10 miliard EUR z dostupných prostředků.

<https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/eu-leaders-back-green-transition-in-pandemic-recovery-plan/> .

¹² Euractiv, „Kvůli koronaviru má Evropa zapomenout na klima, říká česká vláda. Nesmysl, brání se ekologové“, 17. 3. 2020, <https://euractiv.cz/section/cr-v-evropske-unii/news/kvuli-koronaviru-ma-evropa-zapomenout-na-klima-rika-ceska-vlada-nesmysl-brani-se-ekologove/> .

¹³ Euractiv, „Kvůli koronaviru má Evropa zapomenout na klima, říká česká vláda. Nesmysl, brání se ekologové“, 17. 3. 2020, <https://euractiv.cz/section/cr-v-evropske-unii/news/kvuli-koronaviru-ma-evropa-zapomenout-na-klima-rika-ceska-vlada-nesmysl-brani-se-ekologove/> .

Závěr

Implementace Zelené dohody pro Evropu bude jedním z hlavních úkolů nové Komise. Ursula von der Leyen dokonce přirovnala Zelenou dohodu k přistání na Měsíci, čímž dala najevo prvenství, ale i extrémní náročnost úkolu, který před Komisí nyní stojí.

Je zřejmé, že celá transformace podle Zelené dohody bude velmi náročná nejen pro Českou republiku a Polsko jako země závislé na uhlí, ale pro další členské státy, mimo jiné kvůli přetrvávající závislosti na fosilních palivech v oblastech jako je vytápění a doprava.

Hranice udržení růstu průměrné globální teploty na 1,5 °C, kterou stanovil vědecký panel IPCC jako „bezpečnou“ hodnotu a která je zakotvena v Pařížské dohodě, není možné dosáhnout, pokud nebudou přijata razantní opatření. Dosud neměla EU jasnou zahraniční politiku v oblasti životního prostředí, ale díky Zelené dohodě je schopna pozitivně ovlivnit jiné státy, aby přijaly podobná opatření. Jedná se o první skutečné úsilí zvrátit nebezpečný a rychlý postup změny klimatu, přestože EU produkuje pouze 10 % globálních emisí skleníkových plynů.¹⁴

Následkem pandemie koronaviru dojde jistě ke změnám v původním harmonogramu, k posunutí mnoha jednání a ke zpožděnému zavádění dalších opatření. Odložena musela být také očekávaná konference OSN o změně klimatu v Glasgow (COP26). Na druhou stranu, některé odhady naznačují, že emise skleníkových plynů v tomto roce klesnou až o 5 %. Koronavirová krize dále odhalila, které země jsou skutečně odhodlány dosáhnout

cílů vytyčených Zelenou dohodou a které země by se raději vrátily ke statu quo. Řešení koronavirové krize a jejich dopadů by mělo jít ruku v ruce se zelenou transformací, aniž by došlo k jakémukoli ustoupení od původních cílů.

Na základě současné klimatické situace připravila Evropská unie komplexní strategii růstu, která má potenciál změnit celé evropské hospodářství a životní styl svých občanů. Aby byly cíle Zelené dohody naplněny, je třeba být flexibilní a přijímat nezbytná opatření a zároveň vyvíjet tlak na ostatní, aby usilovali o dosažení stejného cíle.

Lucie Vinařská

Lucie Vinařská je absolventkou Mezinárodních teritoriálních studií (se zaměřením na EU) na Univerzitě Karlově a studentkou magisterského programu na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Absolvovala stáž v odboru politik EU při Ministerstvu zahraničních věcí ČR, na Stálé misi ČR při OSN a v Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM. Dlouhodobě se zabývá přístupem ČR k ochraně životního prostředí v EU. V rámci praxe nyní působí v asociaci Zelený kruh.

¹⁴ Communication from the Commission: A clean planet for all, 28. 11. 2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal->

[content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0773&qid=1588096304570&from=CS](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0773&qid=1588096304570&from=CS) .